

Аналогічні питання вже вирішувались Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ): 10 лютого 2011 року ЄСПЛ виніс рішення у справі «Харченко проти України», 17 січня 2014 року ЄСПЛ виніс рішення у справі «Таран проти України», 02 жовтня 2014 року ЄСПЛ виніс рішення у справі «Воляник проти України» та інші аналогічних рішеннях Суду.

У вказаних рішеннях ЄСПЛ констатував, в тому числі, порушення ст. 5 Конвенції.

На думку автора, вказана прогалина повинна та може бути усунена, відповідним листом ВССУ з роз'ясненням суддям перших і апеляційних інстанцій порядок обрання та виконання обраного відносно особи запобіжного заходу.

Торбас О. О.

канд. юрид. наук, асистент кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВЕ ПОЛОЖЕННЯ ТРУПА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Одним із завдань кримінального процесу є охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Основною гарантією такого захисту являється суворе дотримання норм чинного КПК при проведенні будь-яких процесуальних дій. Проте виконати вимоги кримінального процесуального закону в повній мірі можна лише в тому разі, коли відповідні положення КПК чітко сформульовані та не викликають у правозастосувачів складностей при їх тлумаченні та застосуванні. Однак не всі положення КПК відповідають таким вимогам. В даному випадку мова йде саме про статус трупа в кримінальному процесі.

Згідно з ч. 2 ст. 84 КПК, одним із процесуальних джерел доказів є речові докази. В ч. 1 ст. 98 КПК зазначається, що речовими доказами є матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення. Оразу варто звернути увагу на те, що під речовими доказами законодавець розуміє не речі, а саме матеріальні об'єкти. Таким чином, при аналізі відповідного положення КПК не можна посилаючись на ст. 179 ЦК, де зазначено, що речами слід вважати предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки. Таке розширення терміну «речові докази» виглядає цілком логічно. Дійсно, досить часто в кримінальному процесі в якості речових доказів розглядають, наприклад, наркотичні засоби, психотропні речовини тощо – матеріальні об'єкти, які вилучені з цивільного обігу, проте можуть виступати в якості предмету кримінального правопорушення. Проте, в той же час таке штучне розширення визначення речових доказів може мати і

негативні наслідки при його тлумаченні, а саме: чи можна вважати труп речовим доказом?

Очевидно, що труп являється матеріальним об'єктом (як цього вимагає ст. 98 КПК). Крім того, труп являється тим матеріальним об'єктом, який, як правило, зберігає на собі сліди кримінального правопорушення. Трупу може бути об'єктом дослідження експерта, результати якого будуть викладені у відповідному висновку. Таким чином можна стверджувати, що труп сам по собі або певні його частини можуть містити фактичні дані, на підставі яких уповноважені посадові особи можуть встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження. Для того, щоб ці фактичні дані могли бути сприйняті та досліджені відповідними суб'єктами кримінального процесу, вони повинні міститися на певних матеріальних носіях. Як вже зазначалося, чинний КПК встановлює вичерпний перелік таких джерел. І, виходячи з буквального тлумачення ст. 98 КПК, труп повинен бути віднесений до речових доказів. То чи дійсно труп є речовим доказом? Чи необхідно його долучати до конкретного кримінального провадження на загальних умовах та вирішувати всі питання щодо трупа в порядку, передбаченому ст. 100 КПК? Більше того, виходячи з цієї логіки, виникає інше питання: чи можна вважати тіло живої людини речовим доказом? Адже в ст. 241 КПК передбачена така слідча (розшукова) дія, як освідчування, яка передбачає огляд тіла живої людини з метою встановлення слідів кримінального правопорушення на ньому.

В даному випадку необхідно звернути увагу на те, що далеко не всі положення КПК можна тлумачити буквально. Крім того, ст. 8 КПК зазначає, що кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. В ст. 11 КПК додатково гарантується забезпечення будь-якій особі повага до гідності. Крім того, в ст. 9 КПК існує окрема вказівка на примат принципів, які перераховані в ст. 7 КПК, над іншими нормами кримінального процесуального закону. Ототожнення тіла живої чи мертвої людини з речовим доказом суперечить як загальноправовим принципам, так і власне кримінальним процесуальним засадам. То який процесуальний статус має труп в кримінальному процесі?

Можна зробити висновок, що як труп, так і тіло живої людини з позиції наявних на них слідів кримінального правопорушення мають окремий статус та не відносяться до жодного з джерел доказів, які передбачені в ч. 2 ст. 84 КПК. До такого висновку можна дійти, проаналізувавши перелік гласних слідчих (розшукових) дій. Законодавець окремо виділяє огляд місцевості, приміщення, речей та документів (ст. 237 КПК), та огляд трупа (ст. 238 та 239 КПК). Освідчування, тобто огляд тіла живої людини, також є окремою слідчою дією (ст. 241 КПК). Таким чином труп як джерело доказів має окремий процесуальний статус. Проте, на жаль, КПК не передбачає, який саме. Таким чином варто звернути увагу на необхідність внесення змін до відповідних положень КПК з метою усунення наявних прогалин та недопущення невирного тлумачення ст. 98 КПК.